

## Summary:

*T. Pavlowska.* RIVER LANDSCAPES OF POOL OF GORIN: CHANGEABILITY IN TIME AND SPACE.

The spatial features of natural landscapes of pool of Gorin are described in the article, it is **exposed** and the **basic** types of anthropogenic influences are analyzed on their functioning, the ways of optimization of **being** of river landscapes of explored are offered.

УДК 911.6(477.83)

Богдан ЯВОРСЬКИЙ

## МЕЖІ УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ОДИНИЦЬ ВИСОКОГО РАНГУ

З виокремлення одиниць поділу досліджуваної території в ході фізико-географічного районування починається підсумок усіх відомих до цього часу знань про її природу. Труднощі, які виникають при розмежуванні території на частини, найчастіше свідчать про потребу її глибшого вивчення. З одного боку, фізико-географічне районування використовує той поділ території, що зроблений для окремих компонентів природи (геологічні, геоморфологічні, ґрунтові, кліматичні, геоботанічні та інші карти). Отримана з цих джерел інформація об'єднується і значною мірою відображається на картах фізико-географічного (комплексного) районування. З другого боку, при проведенні різних видів галузевого природного районування їх автори особливу увагу звертають на границі, які проведені фізико-географами. Аналіз відмінностей між контурами, виділеними на картах фізико-географічного і покомпонентного районувань, може сприяти виявленню помилок.

Результати фізико-географічного районування широко використовують в прикладних цілях: раціонального природокористування і охорони природи, меліорації, проектування міст і будівництва комунікацій, охорони здоров'я та багатьох інших.

В цій публікації спробуємо підійти до вирішення двох взаємопов'язаних проблем. Сьогодні залишається неоднозначним приналежність Українського Розточчя (як і всього Розточчя) до фізико-географічних одиниць високого рангу, виділених за зональним і азональним підходами, а також проведення меж між Розточчям і прилеглими територіями. Для вирішення цих питань ми розглянули Українське Розточчя під новою, історико-генетичною точкою зору, важливість врахування якої при фізико-географічному районуванні підкреслює багато вчених. Також нами широко застосовувались нові результати геологічних і геофізичних досліджень, проводився аналіз цифрових моделей рельєфу, а правильність висновків перевірялась в ході польових спостережень.

Виділення меж Розточчя знаходиться в полі зору дослідників ще з кінця 19 ст. М. Ломніцкий [1, 2] вважав, що Розточчя починається з Пільхівських висот на пн-зах околицях Львова, долина Полтви його відмежовує від Подільської височини. Враховуючи подібність геологічної будови, цей дослідник називав Розточчя пн-зах відрогом ("wypustka") Подільської височини. Західний прикрайовий уступ Розточчя він провів від Кам'яноброду на Старичі і далі в околиці Плазува і Нароля. Вздовж цієї лінії М. Ломніцкий окреслив межу між "крейдовою Волино-Подільською плитою" і улоговиною Сяну. С.Л. Рудницький [3] проводив східну межу "Миколаївсько-бобрецької горбовини" вздовж Головного європейського вододілу від Львівського залізничного вокзалу до Мостища. С. Павловский [4, 5] до Розточчя залучав Високий Замок і Чортову Скелю, а його початок, згідно з ним, є біля Давидова. Ю. Чижевский [6] відокремлює Розточчя від "Підльвівського плато" ("Płaskowyż Podlowski"), які відрізняються різними величинами відносних висот. Г. Тессейр [7, 8] розглядав територію між Львовом і г. Хом як частину Південного Розточчя.

Після 2-ї світової війни районування Західної України здійснювали радянські вчені: виходить праця [9], де Розточчя віднесене до області "Азово-Подільська височина". Тоді ж

[10], а потім в 1951 році [11], опубліковані праці П.М. Цися, які мали завдання уточнити районування СРСР. П.М. Цись намагався зберегти ті ж області і провінції, які виділені на території УРСР авторами “Карти геоморфологічного районування СРСР”. Цим підкреслювалась ним єдність приєднаної до Радянського Союзу території Західної України із геоморфологічними одиницями УРСР, а також Руської рівнини в цілому. Він виділив в межах Подільського плато геоморфологічні райони: Розточчя, західні відроги Розточчя і Львівське плато [11]. П.М. Цись проводив границі між геоморфологічними районами, притримуючись типізації К.К. Маркова [9]. К.К. Марков для проведення меж між геоморфологічними районами виділяє 4 типи рельєфу: гірський (побудований), структурний (пластовий), скульптурний (ерозійний) і акумулятивний (насипний). Виокремлення всього 4 типів було виправдане для геоморфологічного районування величезної території СРСР, однак, на нашу думку, не було вдалим для проведення меж між геоморфологічними районами території Західної України, бо для рельєфу Поділля і Розточчя характерні риси як структурного, так і скульптурного рельєфу. (К.К. Марков зазначив, що ерозійний рельєф пов’язаний найпоступовішими переходами із структурним рельєфом, а границя між ними умовна). П.М. Цись відносить Львівське плато до пластового (структурного) типу рельєфу, а “Розточчя своїм скульптурним горбастим типом рельєфу різко відрізняється від пластових форм Львівського плато і його останців” [11, с. 46]. Як доказ приналежності вершин на пасмі від Високого Замку до Чортової Скелі він наводить існування на їх схилах структурних терас. Однак, ще М. Ломніцкий [1] провів аналогію між терасами Чорної Гори на Розточчі (між Малими і Великими Грибовичами) з терасами Високого Замку.

В наступних працях П.М. Цись [12, 13] притримувалась думки, що плосковершинні ерозійні останці – Високий Замок, Піщана гора, Чортові скелі належать Львівському плато. А.Т. Ващенко [14], багато інших географів, а також вчені геологічних установ м. Львова схвалили такий поділ, притримувались і ще досі притримуються його. І.Л. Соколовський [16] також підтримував цю точку зору, однак зауважив, що своєрідною особливістю Львівського плато в його північній частині є наявність низки ерозійних останців з відмітками поверхні, що значно перевищують відмітки плато.

Інші погляди на проведення тут меж були у фізико-географів. М.М. Койнов [17] розділив Львівське плато на Львівсько-Бібрський горбистий уступ і власне Львівське плато. У фізико-географічному районуванні УРСР [18] в межах області Розточчя і Опілля виокремлено Розточчя, Львівське пасмо, що простягається від Львова до Водників, відмежоване від Щирецького фізико-географічного району долиною Зубри. Це пасмо К.І. Гернечук [19] назвав Давидівським, тепер ця назва найчастіше використовується в літературі.

А.М. Волошина [20] розглядала територію між Львовом і Водниками як частину Південного Розточчя. Стосовно проведення південної межі височини І.Д. Гофштейн [21] зазначив, що тільки за вивченням рельєфу не можна виявити природне обмеження Розточчя, бо складне розчленування поверхні і перепади висот тут можна трактувати по-різному. Границею морфоструктури І.Д. Гофштейн умовно вважав поперечний до осі Розточчя розлом у кристалічному фундаменті, що проходить через Львів.

Г.А. Зільбер [15] наводить аргументи на користь приналежності ландшафтів території Львівської області (в межах тогочасного адміністративного поділу) до лісових.

Підставами для об’єднання Розточчя і Опілля в одну фізико-географічну область К.І. Гернечуком [18] були розташування їх обох в осьовій зоні Галицько-Волинської западини, відклади палеозою якої утворюють підземний кряж, що при піднятті в антропогеновий час зумовив виникнення рельєфу обох височин, значних абсолютних висот і горбогірний рельєф ерозійно-тектонічного походження. Спільними для них є також велика кількість опадів і значна залісненість. Розточчя і Опілля віднесені в цій праці до лісостепу, хоч на користь їх приналежності до лісової зони свідчать значне зволоження, лісистість,

переважання сірих лісових і дерново-підзолистих ґрунтів, осоково-сфагнових боліт. З другого боку, на Опіллі відомі ознаки лісостепу – фрагменти степової рослинності і чорноземи. Все це надає області Розточчя і Опілля, в межах, проведених К.І. Геренчуком, перехідних рис від лісостепової до лісової зони, хоч вона й була віднесена до лісостепу [18]. Точка зору, за якою Розточчя, як і все Волино-Поділля, належать до лісостепової зони, поширюється в літературі [22].

В праці “Природа Львівської області” К.І. Геренчук [19] відносить Розточчя і Давидівське пасмо вже до горбогірно-лісових районів, тоді як Львівське Опілля – до лісостепових. В статті [23] цей вчений вважав Розточчя частиною лісової зони.

В узагальнюючій публікації [24] Розточчя виділено як частину Волино-Подільської височини, на схемі геоморфологічного районування воно межує з Опільською височиною північніше Львова. Згідно із схемою фізико-географічного районування [25], що наведені в цій роботі, область Розточчя і Опілля належить до країни Руська рівнина, за зональним підходом – до лісостепової зони. В публікаціях [26, 27] область Розточчя і Опілля теж розглядається як лісостепова, хоча, як зазначають автори, низка природних особливостей свідчать про лісові риси їх ландшафтів. Давидівське пасмо в праці [27] назване і Львівською грядкою, і Винниківським лісом, хоча це одне й те саме.

В Географічній енциклопедії України [28] Розтоцько-Опільська горбогірна область віднесена до лісостепу, Розточчя простягається від Львова на пн-зах [29], а Львівське плато включає в себе пасмо Високого Замку – Чортової Скелі [30], тобто того варіанту проведення тут меж, який запропонував ще П.М. Цись [11].

За останні кільканадцять років спостерігається посилення уваги до Розточчя, що зумовило появу низки праць, в яких наведено різні варіанти проведення меж височини. І.С. Круглов [31] вважає Розточчя природно-географічною областю, слушно зауважуючи, що її більша частина належить території Польщі. Ним чітко встановлено суттєві відмінності між природою Давидівського пасма і Південного Розточчя північніше Львівської улоговини. Так, Давидівський ландшафт не зазнавав прямого впливу зледеніння (льодовикова денудація і розмив флювіогляціальними водами). Різною є і морфологічна структура привододільних і схилових урочищ цих територій. Границю між ландшафтами Південного Розточчя, Давидівського пасма із Львівською улоговиною І.С. Круглов пропонує проводити вздовж лінії денного контакту верхньокрейдових мергелів із міоценовими відкладами, частина межі між Львівським Опіллям (Львівським плато) і Давидівським пасмом ним проведена вздовж правого борту долини верхів'я Полтви.

На різних варіантах ландшафтних карт Розточчя Б.П. Мухи (опублікованих і рукописних) зустрічаємо неоднакові способи проведення меж. Домажирський і Давидівський ландшафти ним та іншими авторами умовно залучені до Розточчя [32, 33, 34]. На карті геоморфологічного районування (Герасимов Л.С., 1997<sup>1</sup>) структурно-денудаційна височина Розточчя із заходу межує із Південно-Передподільською денудаційно-аккумулятивною височиною (підобласть Західного Передкарпаття), з півдня – з денудаційно-аккумулятивною Городоцько-Щирецькою рівниною і структурно-денудаційною височиною Львівського Опілля (всі – морфоструктури IV-го порядку)

Я. Бурачинський [35] до Львівського Розточчя відносить прикрайові блоки: опущений Бірок і припіднятий Кожичів, що за розташуванням належать до Домажирського ландшафту, блоки Винник і Пасік, які належать Давидівському ландшафту. Межа між Львівським Розточчям і Львівським плато, згідно з цим вченим, проходить від Клепарівської височини вздовж краю улоговини Полтви до Персенківки. Межу між Сиховом і Пасіками Зубрецькими утворює невисокий (10-15 м) уступ, вкритий лесом, і далі – долина Давидівки аж до Підмонастира. Східна і західна границі української частини височини, на думку

<sup>1</sup> Фондові матеріали Львівської геолого-розвідувальної експедиції.

Я. Бурачинського, зумовлені тектонічними порушеннями вздовж ліній Немирів – Добростани (межа із Передкарпаттям), Замосьць – Рава-Руська, Жовква – Водники і поперечним Крехів – Жовква (межа із Малим Поліссям). Р.М. Гнатюк [36] не залучає територію Домажирського ландшафту до Розточчя, тоді як територія Давидівського, на його думку, є частиною височини.

На “Удосконаленій схемі фізико-географічного районування України” [37] Розтоцько-Опільська область належить до зони широколистяних лісів південного заходу Східно-Європейської рівнини. Немирівсько-Брюховицький район межує з Городоцько-Щирецьким і Миколаївсько-Бережанським в межах Львова, Давидівське пасмо, таким чином, віднесене до останнього. На карті геоморфологічного районування України [38] відокремлено Розтоцьку і Опільську височини, Давидівське пасмо не виділено, його територія, за цією картою, належить до Опілля. О.М. Підкова [39] підтверджує проблематичність меж Розточчя.

Підводячи підсумки під оглядом дотогочасних фізико-географічних та геоморфологічних схем районування Українського Розточчя, можемо стверджувати, що є особлива потреба у глибшому, детальнішому дослідженні територій Домажирського і Давидівського ландшафтів, оскільки немає однозначної думки щодо їх місця в системі фізико-географічного та геоморфологічного районування.

Обґрунтуємо власну позицію щодо меж Українського Розточчя. Найчіткішою є границя височини з Малим Поліссям. Вона фіксується прикрайовим уступом, висота якого від кількох десятків до сотні і більше метрів. Тут певні труднощі можуть виникнути при розмежуванні лесових гряд Пасмового Побужжя із прикрайовим уступом Розточчя. Однак, детальний аналіз рельєфу показує, що на злитті гряд із Розточчям вони всі, без винятку, розчленовуються поперечними до їх простягання ярами. Їх закладення в “розтоцькому” і перпендикулярному до нього напрямками нами пов’язується із тектонічними порушеннями і тріщинуватістю [40], які зумовили формування східного прикрайового уступу Південного Розточчя. Західний прикрайовий уступ Розточчя менш виразний, місцями височина плавно переходить до Передкарпаття. Нечіткість межі зумовлена суцільним поширенням піщаних відкладів, які перевідкладені льодовиковими водами та вітром у четвертинний час. Польові дослідження, аналіз космознімків і великомасштабних топографічних карт не дають змоги тут чітко провести контур.

Західною границею Розточчя, як морфоструктури, є глибинні розломи [41, 42, 43]. Вони відігравали дуже важливу роль в міоценовій еволюції Передкарпаття і прилеглої платформи, зумовлюючи фаціальний розподіл відкладів бадену і нижнього сармату. Глинисті нижньосарматські відклади [44] зумовили виникнення великою мірою вирівняної поверхні Передкарпаття, а субліторальні, піщані з прошарками пісковиків, вапняковисті відклади бадену сформували горбисту поверхню Розточчя вже у середньоміоценовий час [45]. Як можливий критерій проведення межі між Розточчям і Передкарпаттям може бути абсолютна висота, яку можна одержати для цієї території, скориставшись цифровою моделлю рельєфу [46]. Ми вибрали величину 300 м. Цим способом можна провести межу, умовно до Розточчя віднісши територію з більшими абсолютними висотами, а до Передкарпаття – з меншими. Але все ж, ця межа, що створена комп’ютером, виключає суб’єктивне її проведення людиною традиційним способом.

Проблематичною є також межа вздовж Домажирського ландшафту, виділеного Б.П. Мухом [34]. На його території виокремлено кілька субширотних пасм, міоценові відклади на одному з яких залягають дислоковано [1]. Під час проведення геологічного знімання (Герасимов Л.С. та ін., 1967<sup>2</sup>) на поверхні Кожицького пасма пробурені свердловини №10 і 14. Судячи з розрізів цих свердловин, пасмо перекрите 13-22 м товщею лесовидних суглинків, під якими залягають пласти пісковіку і піску загальною потужністю 26 м. Цікаво,

<sup>2</sup> Фондові матеріали Львівської геолого-розвідувальної експедиції.

що серед пісків і пісковиків міститься два прошарки потужністю 1,8 і 1,2 м чорної, в'язкої, жирної на дотик глини. Контакт крейди і міоцену залягає на висоті 279 м. На території прилеглого до пасма з півночі опущеного, заболоченого блоку Бірок [35] теж пробурено кільканадцять свердловин (Легдзін М.Я., 1989<sup>3</sup>). Тут, під кількадеметровою товщею четвертинних відкладів (глин, піску, торфу) залягають такі ж, як і в Кожицькому пасмі, пласти пісковика і піску, однак без прошарків чорної глини. Контакт крейди і міоцену в одній із цих свердловин залягає на висоті 242 м, в двох – 248-249 м, в усіх інших – в межах 267-270 м. Така різка різниця у висотах залягання контакту крейди і міоцену в близько розташованих свердловинах, як і опис дислокованих верств [1] можуть свідчити про наявність тут тектонічного порушення. Кожицьке пасмо добре простежується до околиць Рясного, переривається вершинами блоку Голоска [35], проте далі на схід чітко вирисовується у вигляді субширотного пасма, яке перетинає на території Львова вулиця Варшавська між перехрестями з проспектом В'ячеслава Чорновола і вулицею Замарстинівською. Ще східніше, в долині Полтви пасмо не проглядається, однак на продовженні цієї лінії розташовані горби біля Кам'янополя. А. Малицькі [47] виокремив лінеament Камула – Кам'янопіль – Червоний Камінь – Гарай, який чітко узгоджується із простяганням і розташуванням структур герцинського віку [48]. Загалом, як можна бачити із цифрових моделей рельєфу, субширотний напрям добре вичитується не лише на Пасмовому Побужжі і Волинській височині, він характерний і для Передкарпаття, і для Поділля. Це теж підтверджує вагому роль ендегенних сил на субширотне простягання форм рельєфу на такій значній території. Враховуючи все це, територію Домажирського ландшафту можна відокремити від Розточчя, для форм рельєфу якого більше характерний пн-зах напрям.

Видається правильним виокремлення П.М. Цисем [11] Білогоро-Мальчицької прохідної долини. Територія цього геоморфологічного району має багато спільних рис із Пасмовим Побужжям: наявність пасом, розділених широкими, заболоченими долинами. Спільним є також велика роль льодовикових вод, що відклали флювіогляціальні відклади в долинах як однієї, так і другої території. М. Ломніцький [1] біля залізничної станції Брюховичі описав велике скупчення льодовикового гравію. Талі води льодовика, без сумніву, текли по долинах, по яких тепер течуть Млинівка, Брюховичанка, а також попадали в Львівську улоговину. Проте суттєвими відмінностями між згаданими територіями є вище залягання Білогоро-Мальчицької долини, а також поширення на ній відкладів міоцену. Тому пропонуємо територію Домажирського і північну частину Городоцько-Щирецького ландшафту виокремити в Білогоро-Мальчицький ландшафт за межами Розточчя, який би включав в себе Білогоро-Мальчицький геоморфологічний район П.М. Цися, а також пасмо Кожиців і опущений блок Бірок, виділений Я. Бурачинський [35].

Ми підтримуємо точку зору, згідно з якою Давидівський ландшафт належить до Розточчя. Аргументи на користь цього такі. І власне Розточчя, і Давидівське пасмо були прибережною смугою третинних морів [45], вздовж Розточчя і Давидівське пасмо простягаються міоценове рифове пасмо [49] і морський бар (пересип) [50], що свідчить про генетичну єдність цих територій. Потужність відкладів міоцену на Давидівському пасмі становить 40 м і більше із максимумом 100 м на Чортовій Скелі, тоді як на Львівському плато цей показник коливається від 0 до 40 м [8]. Створена нами детальна цифрова модель рельєфу дає змогу побачити, що на Львівському плато (до Давидівки) абсолютні висоти не переходять позначок 350 метрів, тоді як Давидівське пасмо є смугою поширення висот від 350 до 400 м і вище. Крутизна схилів на Давидівському пасмі часто доходить до 30°, тоді як на Львівському плато вона рідко коли становить 15°. На Львівському плато основні площі припадають на привододільні поверхні із ухилом в кілька градусів, тоді ж як на Давидівському пасмі домінують крутосхиліві поверхні. Для Давидівського пасма

<sup>3</sup> Там же.

характерний як ерозійний, так і пластовий рельєф, тоді ж як Львівське плато характерне лише пластовим типом. Розточчя і Давидівське пасмо – заліснені території, раціонально використовувати які можна в рекреаційних цілях, тоді як на Львівському плато найбільше площ займають відкриті землі, придатні для сільськогосподарського користування.

Ці спостереження, а також аргументи, наведені І.С. Кругловим [31], Б.П. Мухою [51], на нашу думку, дозволяють вважати Львівське плато і Давидівське пасмо окремими як геоморфологічними, так і фізико-географічними районами.

Отримані за кілька останніх десятиліть відомості про глибинну структуру Розточчя дозволяють його віднести до молоді Західно-Європейської платформи. Розташування Розточчя вздовж частини рухомої Трансєвропейської шовної зони (зони Тейсейра-Торнквіста) [52] проявлялось як в доальпійській історії його розвитку, так і в кайнозойській. Значну рухомість земної кори Розточчя успадкувало на неотектонічному етапі. Вздовж східного краю Розточчя протягом палеоген-неогену пролягали межі чотирьох різновікових трансгресій. Через Розточчя проходить Рава-Руський глибинний розлом, по якому багато вчених проводять межу між Східно- і Західно-Європейською платформами.

Враховуючи все вищесказане, знаходимо підстави для виділення в межах молоді Західно-Європейської платформи фізико-географічної країни – Середньо-Європейської рівнини [53], яка в межах України охоплює, зокрема, Розточчя. Розташування вздовж східного уступу Розточчя межі між фізико-географічними країнами, без сумніву, проявилось на всіх компонентах природи.

Розточчя з кліматичної точки зору є важливою границею, на якій стихає вплив атлантичного клімату, східніше нього наростає континентальність [54]. Його припіднята територія отримує більше опадів, ніж прилеглі до нього низовини [55].

Тектонічна, геологічна і геоморфологічна східна межа Розточчя, без сумніву, проявилась і в чутливому рослинному компоненті. Польські геоботаніки проводили на височині східні межі суцільних ареалів бука, ялиці, ялини, модрини і тису, а також низки супутніх їм видів [56, 54]. Велика кількість опадів та едафічні чинники створили особливо сприятливий регіональний клімат для бука і ялиці, які вимагають багато вологи у повітрі та ґрунті [54]. Той факт, що основний ареал поширення багатьох видів рослин, крайня східна межа якого проходить вздовж Розточчя, охоплює Західну Європу, дозволи віднести височину до Середньо-Європейської провінції широколистяних і мішаних лісів [54].

Українські геоботаніки [57] також не погоджувались із приналежністю Розточчя до лісостепу. Ними віднесено Розточчя до лісової зони. Вони підкреслюють, що плакори на Західному Волино-Поділлі до появи людини були вкриті лісами, а ділянки степової рослинності тут зумовлені геоморфологічно. В Розтоцький округ Балтійської підпровінції цими авторами не включено територію Давидівського пасма. Східна межа Щирецького геоботанічного району, що майже цілком співпадає з Щирецьким фізико-географічним районом [18], проведена вздовж долини Зубри. Для Щирецького геоботанічного району характерні дубові ліси. Великий масив дубового лісу росте на межиріччі Зубри і Давидівки на пн-зах від Давидова, дубово-грабовий – на лівому березі Зубри (тепер в межах Львова, Сихівський лісопарк), масиви дубових, дубово-букових і грабо-дубових лісів – між селами Кугаїв та Будьків. Тому, на нашу думку, правильніше східну межу Щирецького геоботанічного району провести по долині Давидівки. З праці [57] нам не зрозуміло, до якого геоботанічного району віднесено територію Давидівського пасма, можливо, до Гологоро-Вороняківського, де поширеними є букові ліси.

Б.В. Заверуха [58] долучає до Центрально-Європейської провінції лісової зони всю територію Волино-Поділля. Важливим доказом цього є наявність в складі флори цієї території понад 100 переважно середньоевропейських видів, східні границі ареалів яких розташовані на Волино-Поділлі чи трохи східніше нього. Жоден із східноєвропейських ендемічних видів не поширюється на території Волино-Поділля. Б.В. Заверуха [58], як і

М.І. Сорока [59] виділяють у сучасній флорі Розточчя 17 реліктових видів третинного віку, які, мабуть, пережили тут холодний період плейстоцену в рефугіумах. Усі ці дані свідчать про геоботанічну індивідуальність Розточчя. І все-таки, незважаючи на ці аргументи, Ю. Дебринюк [60] Волино-Поділля залучає до Західного лісостепу України.

Ще в середньому міоцені, відразу після відступання моря на межі верхнього бадену і нижнього сармату, Розточчя заселили теплолюбні ліси, в склад яких входили бук, дуб, сосна, ялиця, граб, клен, липа, горіх, трави, низка вічнозелених рослин полтавської флори, які зникли до початку плейстоцену [61, 45]. Завдяки палінологічним дослідженням М.В. Зденюка [62], можна скласти уявлення про рослинність Сянсько-Дністровського межиріччя, з яким межує Розточчя, у четвертинний час. Залежно від коливань клімату між помірним і перигляціальним, на територіях, прилеглих до Розточчя, росли мішані ліси, складені дубом, сосною, грабом, модриною (теплі періоди) і сухостеповою рослинністю з долинними сосновими борами.

Такий короткий огляд еволюції рослинності на Розточчі і прилеглих територіях підтверджує його приналежність до лісової зони.

Підсумовуючи докази індивідуальності природи Розточчя, вона нами пояснюється простяганням вздовж височини меж найвищого рангу: між Східно-Європейською і Середньо-Європейською рівнинами по західному прикрайовому уступу, і межі з Карпатською гірською країною (Передкарпаттям) – по східному краю.

### Література:

1. *Łomnicki A.M.* Geologia Lwowa i okolicy. Atlas geologiczny Galicji. Tekst do zeszytu 10. Cz. I. – Kraków: PAU, 1897. – 208 s.
2. *Łomnicki A.M.* Atlas geologiczny Galicji. Tekst do zeszytu 10. Cz. II. – Kraków: PAU, 1898. – 167 s.
3. *Рудницький С.Л.* Знадоби до морфології подільського сточища Дністра // Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. – 1913. – Т. XVI. – С. 1-307.
4. *Pawłowski St.* Z geografii okolic Lwowa // Rozprawy i wiadomości z muzeum im. Dzieduszyckich. – 1915. – Т.1, Z. 1-4. – S. 95-98.
5. *Pawłowski St.* Próba morfologicznej analizy okolic Lwowa. Odbitka z Rozpraw i wiadomości z muzeum im. Dzieduszyckich, T.2, z. 3-4, 1916. – 24 s.
6. *Czyżewski J.* Podział Opola na podstawie wysokości względnych // Pokłosie feograficzne. – 1925. – S. 1-14.
7. *Teisseyre H.* Dyslokacje na krawędzi południowego Roztocza i ich wpływ na urzeźbienie terenu // Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego. – 1933. – Т.9. – S. 42-49.
8. *Teisseyre H.* Niektóre zagadnienia z paleogeografii południowego Roztocza // Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego. – 1938. – Т. XIV. – S. 113-154.
9. Геоморфологическое районирование СССР / Отв. ред. Марков К.К. – 1947. – Т.2, в. 1. – С. 1-52.
10. *Цись П.М.* Ескіз геоморфологічного районування західних областей УРСР (до Карпат) // Доповіді та повідомлення Львівського державного університету імені Івана Франка. – 1947. – Вип. 1. – С. 104-105.
11. *Цись П.Н.* Схема геоморфологического районирования западных областей Украинской ССР // Ученые записки Львовского государственного университета, географический сборник. – 1951. – Т XVIII, вып. 1. – С. 11-62.
12. *Цись П.М.* Геоморфологія УРСР. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1962. – 224 с.
13. *Цись П.М.* Геоморфологічні райони // Природа Львівської області. За ред. К.І. Геренчука. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1972. – С. 27-39.
14. *Ващенко А.Т.* До питання про природно-історичне районування території Львівської області // Наукові записки Львівського державного університету імені Івана Франка. – 1951. – Т. XVIII, вип. 1. – С. 73-92.
15. *Зильбер Г.А.* К вопросу о характере ландшафта Львовской области // Доповіді та повідомлення Львівського університету ім. Івана Франка. – 1955. – Вип. 6, част. 2. – С. 10-11.
16. *Соколовский И.Л.* Лессовые породы Западной части УССР. – К.: Изд-во АН УССР, 1958. – 99 с.
17. *Койнов М.М.* Орографический очерк города Львова // Географический сборник Львовского государственного университета. – 1963. – Вып. 7.
18. *Геренчук К.И.* Область Ростоцьа и Ополья // Физико-географическое районирование Украинской ССР. – К.: Изд-во Киев. ун-та, 1968. – С. 173-187.
19. *Геренчук К.И.* Природні ландшафти і райони // Природа Львівської області. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1972. – С. 107-133.
20. *Волошина А.М.* Про вік верхньокрейдових відкладів на дислокованій ділянці Південного Розточчя // Доповіді АН УРСР. – 1979. – Сер. Б, №11. – С. 883-884.
21. *Гофштейн И.Д.* Неотектоника Западной Волино-Подоллии. – К.: Наукова Думка, 1979. – 156 с.

22. *Маринич А.П.* Природа // Советский Союз. Украина. Общий обзор.– М, 1969.– с. 21-89.
23. *Геренчук К.И.* О физико-географическом районировании Украинской ССР // Физическая география и геоморфология.– 1981.– Вып. 26.– С. 7-15.
24. *Грубрин Ю.Л.* Геоморфологическое районирование // Природные условия и естественные ресурсы СССР. Украина и Молдавия.– М.: “Наука”, 1972.– С. 62-68.
25. *Ланько А.И., Маринич А.М., Попов В.П.* и др. Природное районирование // Природные условия и естественные ресурсы СССР. Украина и Молдавия.– М.: “Наука”, 1972.– С. 278-286.
26. *Діброва О.Т.* Природні умови і природні ресурси // Географія Української РСР.– К., Вища школа, 1982.– С. 7-52.
27. *Маринич А.М., Пащенко В.М., Шищенко П.Г.* Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование.– К.: Наукова думка, 1985.– 224 с.
28. *Маринич О.М., Шищенко П.Г.* Фізико-географічне районування // Географічна енциклопедія України. Т. 3.– К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1993.– С. 340-343.
29. *Муха Б.П.* Розточчя // Географічна енциклопедія України. Т. 3.– К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1993.– С. 144.
30. *Палієнко В.П.* Львівське плато // Географічна енциклопедія України. Т. 2.– К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1990.– С. 309-310.
31. *Круглов И.С.* История, современное состояние и перспективы освоения природных территориальных комплексов города Львова и окрестностей: Дисс. ... канд. геогр. наук: 11.00.01.– Львов, 1992.– 213 с.
32. *Муха Б.П.* Ландшафтна карта // Львівська область. Атлас.– М.: Головне управління геодезії і картографії при Раді Міністрів СРСР, 1989.– С. 18.
33. *Брусак В.П., Міллер Г.П., Федірко О.М.* Особливості ландшафтної структури заповідника “Розточчя” // Науковий вісник. Природничі дослідження на Розточчі.– 1995.– Вип. 4.– С. 60-71.
34. *Муха Б.П.* Ландшафти // Навчально-краєзнавчий атлас Львівської області.– Львів: Афіша, 1999.– С. 12.
35. *Roztocze. Środowisko przyrodnicze / Pod redakcją Jana Buraczyńskiego.*– Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 2002.– 341 s.
36. *Гнатюк Р.М.* Основні елементи рельєфу заповідника “Розточчя” // Науковий вісник. Природничі дослідження на Розточчі.– 1995.– Вип. 4.– С. 15-22.
37. *Маринич О.М., Пархоменко Г.О., Петренко О.М.* та ін. Удосконалена схема фізико-географічного районування України // Український географічний журнал.– 2003.– №1.– С. 16-20.
38. *Палієнко В.П., Барщевський М.Є., Бортник С.Ю.* та ін. Загальне геоморфологічне районування території України // Український географічний журнал.– 2004.– №1.– С. 3-11.
39. *Підкова О.М.* Проблеми фізико-географічного районування та визначення природних меж Розточчя // Географія, геологія, геоecологія: досвід наукових досліджень.– Д.: Вид-во ДНУ, 2007.– Вип. 4.– С. 58-61.
40. *Яворський Б.* Тектонічні дислокації Українського Розточчя та їх роль в генезі регіону // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: географія.– 2007.– №1.– С. 56-68.
41. *Медведев А.П.* Основные черты глубинного строения // Геотектоника Вольно-Подольи / Отв. ред. Чебаненко И.И.– К.: Наукова думка, 1990.– С. 12-21.
42. *Медведев А.П.* Структура фундамента // Геотектоника Вольно-Подольи / Отв. ред. Чебаненко И.И.– К.: Наукова думка, 1990.– С. 21-33.
43. *Полкунов В.Ф., Герасимов Л.С., Костровская А.И.* Тектоника // Строение и закономерности размещения серных месторождений СССР.– К.: Наукова думка, 1979.– С. 29-42.
44. *Кудрин Л.Н.* Стратиграфия, фации и экологический анализ фауны палеогеновых и неогеновых отложений Предкарпатья.– Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1966.– 174 с.
45. *Яворський Б.І.* Основні риси палеогеографії Південного Розточчя на середньоміоценовому етапі еволюції // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: географія.– 2007.– Вип. 14.– С. 134-141.
46. [www.glc.f.umiacs.umd.edu](http://www.glc.f.umiacs.umd.edu).
47. *Malicki A.* Z morfologii Nadbuża Grzędowego // Kosmos.– 1936.– Ser. A, T.61.– S. 71-81.
48. *Яворський Б.* Історія геологічного розвитку регіону Південного Розточчя як ключ до вирішення проблеми генези Подільського уступу // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: географія.– 2006.– №2.– С. 32-41.
49. *Vogucki A., Gruzman H., Woloszyn P.* Alpejska tektonika Roztocza i podkarpacki pas rafowy // Tektonika Roztocza i jej aspekty sedymentologiczne, hydrogeologiczne i geomorfologiczno-krajobrazowe.– Lublin, 1993.– S. 50-55.
50. *Кудрин Л.Н.* О верхнетортонской пересыпи (баре) между солеродным бассейном и открытым морем в пределах юго-западной окраины Русской платформы // ДАН СССР.– 1960.– Т. 131, №4.– С. 909-912.
51. *Муха Б.П.* Ландшафтна структура Українського Розточчя // Проблеми і перспективи розвитку природоохоронних об'єктів на Розточчі: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.– Львів: Логос, 2000.– С. 156-165.



52. Яворський Б.І. Геологічна історія розвитку Південного Розточчя та її застосування у вирішенні проблеми генези Подільського уступу // Теоретичні та прикладні аспекти геоінформатики.– К.: Карбон-Сервіс, 2007.– С. 167-185.
53. Geografia fizyczna Polski / Pod red. A. Richlinga i K. Ostaszewski.– Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2005.– 345 s.
54. Szata roślinna Polski / Pod red. W. Szafera.– Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1959.– 587 s.
55. Проць-Кравчук Г.Л., Брусак В.П. Клімат та водні багатства // Навчально-краєзнавчий атлас Львівської області.– Львів: Афіша, 1999.– С. 8.
56. W. Szafer. Flora // Powszechny Atlas Geograficzny.– Lwów-Warszawa: Zjedn. zakłady kartograf. i wydawnicze Tow. naucz. szkół średn. i wyższ., 1934.– S. 53.
57. Геоботаничне районування Української РСР.– К.: Наукова думка, 1977.– 303 с.
58. Заверуха Б.В. Флора Волино-Подолли и ее генезис.– К.: Наукова думка, 1985.– 192 с.
59. Сорока М.І. Флора судинних рослин Українського Розточчя.– Львів: Препринт, 2002.– 155 с.
60. Дебринюк Ю. Лісокультурне районування Західного лісостепу України.– Львів: Камула, 2003.– 248 с.
61. Шварева Н.Я. Миоценовая флора Предкарпатья.– К.: Наукова думка, 1983.– 160 с.
62. Зденюк М.В. Основные этапы развития ландшафтов Санско-Днестровского междуречья в четвертичном периоде: Дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.01.– Львов, 1973.– 197 с.

**Summary:**

*Bohdan Yavorskyi.* BOUNDARIES OF THE UKRAINIAN ROZTOCHCHYA AND ITS PLACE IN THE SYSTEM OF HIGH-ORDER NATURAL UNITS.

Preceding modes of marking boundaries between the Ukrainian Roztochchya and adjacent territories are analyzed. The Upland is proposed to belong to the landform of the Great European Plain and the biome of the broadleaf deciduous forests. Using new data from analysis of the history of evolution, digital modeling, and aerospace images, the Upland's boundaries are specified to include Davydivsky landscape. Domazhyrsky landscape is assigned to Bilohoro-Malchytka till plain.